

Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys ikäntyvässä yhteiskunnassa

Minna Zechner, Maria Vaalavuo, Ismo Linnosmaa, Tomi Kyyrä, Timo Kauppinen

Väestön ikääntyminen menestyksenä ja haasteena

Pitkäikäisyys ja väestön ikääntyminen ovat osoituksia hyvinvoinnin lisääntymisestä ja elinolojen kohentumisesta. Entistä vakavampia sairauksia kyetään hoitamaan, ja ihmiset elävät aiempaa pidempään fyysisistä rajoitteista huolimatta (Xunjie ym. 2020). Suomessa väestö ikääntyy nopeammin kuin OECD-maissa keskimäärin. Arvioidaan, että noin 12 prosenttia maamme väestöstä on 80-vuotiaita tai sitä vanhempia vuonna 2050, kun OECD-maissa osuus olisi 10 prosenttia (OECD 2019). Muutokset väestön ikärakenteessa vaikuttavat vääjäämättä yhteiskuntaan ja hyvinvointivaltioon.

Ikääntyvää väestöä pidetään ongelmallisena heikkenevän *väestöllisen huoltosuhteen* vuoksi. Se viittaa lasten ja vanhuseläkeikäisten määrään suhteessa työikäiseen väestöön. Nykyisessä kehityksessä työikäisten määrä vähenee, ja ikääntyneiden määrän lisääntyessä sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjien ja eläkkeensaajien määrä kasvaa, mikä haastaa hyvinvointivaltion taloudellista kantokykyä. *Taloudellinen huoltosuhte* puolestaan viittaa työvoiman ulkopuolella olevien ja työttömien yhteenlasketun määrän ja työllisten määrän väliseen suhteeseen. Kumpikin huoltosuhte vaihtelee Suomessa alueellisesti, sillä etenkin taloudelliseen huoltosuhteeseen vaikuttaa ikärakenteen lisäksi alueen työllisyystilanne. Myös kaupungistuminen vaikuttaa muuttoliikkeen myötä alueiden välisiin eroihin (Kestilä & Martelin 2018). Jos

demografisiin muutoksiin onkin vaikea puuttua lyhyellä aikavälillä muuten kuin maahanmuuttoa voimakkaasti lisäämällä, taloudelliseen huoltosuhteeseen voidaan vaikuttaa esimerkiksi työuria pidentämällä ja parantamalla maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatiota.

Väestön ikääntyminen on saanut päätöksentekijät ja tutkijat pohtimaan, millainen hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka mahdollistavat reilun tulonjaon ja korkean hyvinvoinnin yhteiskunnassa, jossa etenkin eläkkeet vievät suuren osuuden sosiaalimenoista (esim. Bonoli & Natali 2012). Viime vuosikymmenten keskeisenä kysymyksenä onkin ollut se, miten rahoitetaan ikääntyvän väestön eläkkeet sekä terveydenhuollon ja hoivan tarpeisiin vastaavat palvelut. Riittävän eläketulon ja palveluiden saannin kannalta on tärkeää, että alueellinen eriarvoisuus ei lisääny ja että eri ihmisryhmiä, ikäluokkia, sukupolvia, sukupuolia ja erilaisia vähemmistöjä kohdellaan yhdenvertaisesti. Tavoitteena on siis luoda sellainen ikääntyvä yhteiskunta, joka on sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä. Tämän tulisi tietenkin lisäksi tapahtua planeettamme ekologisissa rajoissa, eli ekologisesti kestävästi.

Esittelemme näitä kolmea kestävyuden ulottuvuutta ja pohdimme sen jälkeen, miten väestön ikääntymiseen on pyritty vastaamaan ja valmistautumaan viime vuosikymmeninä etenkin Suomessa mutta myös muissa kehittyneissä hyvinvointivaltioissa. Samalla kuvaamme Strategisen tutkimuksen neuvoston Väestörakenteen muutokset – syyt, seuraukset ja rat-

kaisut -tutkimusohjelmasta rahoituksen saanutta SustAgeable-hanketta (345384), jonka tavoitteena on löytää ratkaisuja väestön hyvinvoinnin turvaamiseksi väestön ikääntyessä. Teoreettisesti hanke tukeutuu taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden käsitteisiin, ja niitä on tarkoitus ymmärtää, tulkita ja kehittää ikääntyvän yhteiskunnan kontekstiin soveltuviksi.

Kolmenlaista kestävyyttä

Ihmiselämän turvaamiseksi on käsitteellisesti pohdittu kolmenlaista toisistaan riippuvaa kestävyyttä: ekologista, sosiaalista ja taloudellista. Ilmastonmuutoksen vuoksi on viime aikoina pohdittu ja tutkittu etenkin ekologista kestävyyttä, joka tarkoittaa luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä sekä ihmisten aineellisen ja taloudellisen toiminnan sopeuttamista luonnonvarojen riittävyteen ja luonnon sietokykyyn. Ruoalla, vedellä, energialla, luonnonvaroilla ja siten taloudella on kuitenkin konkreettiset ylärajat; ne eivät riitä eivätkä ne voi kasvaa loputtomiin (Northrop & Connor 2013; Raworth 2017). Käsittelemme lähinnä sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä, vaikka tavoitteena on toki myös planetaaristen rajojen huomioiminen.

Sosiaalinen kestävyys liittyy lähinnä ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin sekä ihmisryhmien välisiin suhteisiin. Siinä etusijalla ovat tarpeiden tyydytys, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja sosiaalinen koheesio (Gough 2015). Tarpeiden tyydytys viittaa hyvinvointiin, elintasoon ja elämänlaatuun monipuolisesti tarkasteltuna. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus taas kattaa resurssien ja hyvinvoinnin oikeudenmukaisen jaon, mahdollisuudet ja oikeudet. Sosiaalinen koheesio kuvaa yhteiskuntien sisällä olevien ryhmien yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tasa-arvon ja sosiaalisen koheesio tiedetään luovan perustaa vahvoille instituutioille, luottamukselle ja taloudelliselle kasvulle (Ritzen ym. 2000) osoittaen näin sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden keskinäistä riip-

puvuutta. Kestävyysajatteluun sisältyy myös aikaulottuvuus: hyvinvoinnin edistäminen tänään ei riitä, vaan pyrkimyksenä on taata myös tuleville sukupolville hyvinvoinnin edellytykset ja toimivat hyvinvointia tukevat institutiot. Etenkin tästä näkökulmasta on tärkeää ottaa huomioon sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus yhtenä sosiaalisen kestävyuden elementtinä (Birnbaum ym. 2017).

Taloudellinen kestävyys on tasapainoista talouskasvua, joka ei perustu korkeaan velkaantumiseen eikä uusiutumattomien luonnonvarojen hävittämiseen. Kestävässä taloudessa nykyisten tarpeiden tyydytys ei vie liikaa tai kaikkia tulevien tarpeiden tyydyttämiseen tarvittavia resursseja (Ikerd 2012). Talouden paradigma, jonka taustalla on jatkuva talouskasvu ja kulutuksen lisääminen, on kritisoitu kestäväntömänä (esim. Göpel 2016; Raworth 2017). Vastaavasti bruttokansantuotetta kansakunnan hyvinvoinnin mittarina ei enää pidetä riittävänä, vaan esille on nostettu tarve tarkastella esimerkiksi talouskasvun hedelmien jakautumista yhteiskunnassa (Stiglitz ym. 2009), mikä liittyy taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden vahvasti toisiinsa.

Vaikka on mahdollista löytää synergiaetuja taloudellisen ja sosiaalisen kestävyiden edistämässä, on toisaalta myös tunnistettava, milloin nämä kaksi ovat keskenään ristiriidassa. Ikääntyvän väestön maailmassa ristiriidassa voivat olla esimerkiksi työurien pidentäminen ja samaan aikaan omaishoivan lisääminen. Seuraavaksi esittelemme joitakin keskeisiä keinoja, joilla sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden haasteita on pyritty ratkaisemaan lähinnä kehittyneissä, ikääntyvissä ja länsimaisissa hyvinvointivaltioissa.

Ikääntyvien yhteiskuntien kestävyyttä eri keinoin

Vanhuuteen kohdistuvat menot koostuvat valtaosin vanhuuseläkkeistä. Menoja kasvattavat eläkkeiden tason nousu ja eläkkeiden saajien

määrän lisääntyminen (Virtanen 2021). Monissa maissa onkin taloudellisten paineiden alla tehty erilaisia eläkereformeja. Usein ne tarkoittavat leikkauksia eläkkeiden tasoon, eläköitymisiän nostamista tai edunsaajien itse maksamien osuuksien nostamista (esim. Bazzana 2020). Toisaalta Euroopan komission säännöllisesti julkaisema eläkkeiden riittävyttä tarkasteleva raportti (European Commission 2021a) kertoo, että riittävän eläketulon takaaminen on myös korkealla sijalla poliittisen päätöksenteon agendalla.

Eläkejärjestelmää on uudistettu myös Suomessa. Useimmat varhaiseläkereitit, kuten yksilöllinen varhaiseläke, työttömyyseläke ja osa-aikaeläke, on lakkautettu. Eläkkeiden taso ja vanhuuseläkeikä on sidottu elinajanodotteen. Elinajanodotteen noustessa etuuksien tasoa ja eläkeikää tarkistetaan ylöspäin mekaanisesti ilman uusia poliittisia päätöksiä, joten mekanismi vakauttaa eläkejärjestelmää automaattisesti. Eläkeiän nostaminen on lykännyt vanhuuseläkkeelle siirtymistä, mutta samaan aikaan työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määrä on kasvanut (Gruber ym. 2019). Eläkkeiden korvaustasot ovat Suomessa keskimääräistä kansainvälistä tasoa ja eläkeläisköyhyys vähäistä. Tuloerot sekä eläkeläisten välillä että eläkeläisten ja palkansaajien välillä luultavasti kuitenkin kasvavat, kun elinaikakeroin leikkaa eläkkeitä henkilöiltä, jotka eivät kykene pidentämään työuriaan elinajanodotteen kasvun mukaisesti. Vaikka eläkeuudistukset ovat parantaneet järjestelmän rahoituksellista kestävyyttä merkittävästi, automaattiset vakauttajat eivät nyky muodossaan riitä kompensoimaan elinajan pidentymisen vaikutuksia (Andersen 2021). Ennen pitkää edessä voivat olla eläkemaksujen korotukset tai etuuksien leikkaaminen. Näiltä toimilta voidaan välttyä, jos ikääntyneiden työllisyys nousee kohti muiden Pohjoismaiden tasoa ja eläkkeelle siirtyminen lykkääntyy entisestään. Haasteena on löytää keinot, joilla tähän päästään ilman negatiivisia vaikutuksia hyvinvointiin ja eriarvoisuuteen.

Työntekijöiden eläkkeelle jäämiseen vaikuttavat muun muassa eläkekarttumien luomat taloudelliset kannustimet, varhaiseläkkeiden myöntökriteerit, työkyky ja eläköitymiseen liittyvät yhteiskunnalliset normit (Gruber ym. 2022). Myös työnantajien toimilla ja suhtautumisella ikääntyviin työntekijöihin on keskeinen rooli (Järnefelt ym. 2022). Lisäksi eläkejärjestelmän kestävyyttä voidaan parantaa pidentämällä työuria niiden alkupäästä, esimerkiksi nopeuttamalla työelämään siirtymistä, sekä työllisyyttä tukevalla perhe- ja kotoutumispolitiikalla.

SustAgeable-hankkeessa, jonka työpaketien johtajista tämän tekstin kirjoittajakunta koostuu, tutkitaan monipuolisesti eri tekijöiden vaikutuksia työurien pituuteen ja eriarvoisuuteen. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla sosiaali- ja eläketurvaa voidaan kehittää työllisyyttä edistäväksi sosiaalisesti kestävällä tavalla. Juuri työllisyys ja työikäinen väestö ovat keskeisessä roolissa ikääntyvään väestöön liittyviin haasteisiin vastaamisessa. Työssäkäyvien määrää on pyritty kasvattamaan työurien pidentämisen lisäksi ulkomailta saapuvien maahanmuuttajien avulla ja edistämällä työvoiman ja työpaikkojen kohtaamista maan sisäisen muuttoliikkeen myötä (esim. Bijak ym. 2013; Craveiro ym. 2019).

Maahanmuutossa haasteena Suomessa on, että maahanmuuttajien työttömyys on valtaväestöä korkeammalla tasolla ja paljon inhimillistä pääomaa jää käyttämättä syrjivien rakenteiden takia (TEM 2019). Maahanmuuttajaväestön korkea köyhyysriski voi olla myös uhka sosiaaliselle kestävyydelle. Tasavertaisen aseman tiellä olevat esteet voivat johtaa tuloerojen kasvuun, ja tulotason voimakas kytkeytyminen etniseen taustaan voi heikentää kokemusta ”samassa veneessä” olemisesta. Tutkimme hankkeessamme maahanmuuttajien taloudellista integraatiota Suomessa sekä maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikan vaikutuksia.

Sekä maahanmuuttajat että maan sisäiset muuttajat ovat usein nuoria aikuisia, ja muutot suuntautuvat tyypillisesti suuriin kaupun-

keihin ja niiden kehyskuntiin (Kytö & Kral-Leszczynska 2013; Juopperi 2019). Kaupunkien kannalta tämä merkitsee työvoiman saavuutta, mutta käänntöpuolena on se, että muuttoliike voi vauhdittaa väestön ikääntymistä lähtöalueilla. Tutkimme hankkeessamme erilaisten muuttoliikkeiden merkitystä väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen alueittaisessa kehityksessä sekä alueiden ja kotitalouksien välisten tulonsiirtojen vaikutuksia maan sisäisiin muuttoihin.

Tulevaisuudessa ikääntyvän väestön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä tulee tarkastella yhä enemmän monikulttuurisesta näkökulmasta. Ikääntyvää maahanmuuttajaväestöä on tutkittu Suomessa vielä hyvin vähän (ks. esim. Rauhiainen & Ravonen 2020; Kouvonen ym. 2021). Pureudumme hankkeessa myös tähän teemaan erityisesti eläköitymisen ja terveystalvujen käytön näkökulmasta.

Väestön ikärakenteen muutoksen odotetaan kasvattavan sekä terveydenhuollon että ikääntyneiden pitkäaikaishoivan menoja. Pitkän aikavälin ennusteiden mukaan terveydenhuollon menojen bruttokansantuoteosuus kasvaa 2019–2070 Suomessa 6,1 prosentista 7,0 prosenttiin ja ikääntyneiden pitkäaikaishoivan menojen bruttokansantuoteosuus 2,0 prosentista 4,2 prosenttiin (European Commission 2021b). Se, miten hyvin nämä ennusteet pitävät paikkaansa, riippuu paljolti siitä, missä määrin terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon kustannukset kasautuvat elämän loppupäähän (esim. Zweifel ym. 1999; Werblow ym. 2007), ja siitä, miten terveinä ja toimintakykyisinä ikääntyvät ihmiset viettävät viimeisiä elinvuosiinsa (Howdon & Rice 2018).

Arvioiden mukaan väestön ikääntymisestä aiheutuvaa kustannusten kasvupainetta on mahdollista hallita eri tavoin. Voidaan puuttua palvelujen tarvetta synnyttäviin tekijöihin ehkäisevästi tai pyrkiä hoitamaan olemassa olevia palvelujen tarpeita mahdollisimman kustannusvaikuttavasti (Culy ym. 2019). Ehkäisevillä toimilla ja elintapojen muutoksilla voidaan vaikuttaa sairauksien puhkeamisen

riskiin ja vähentää sairauksien haitallisia vaikutuksia terveydentilaan sekä fyysiseen ja kognitiiviseen toimintakykyyn. Uuden teknologian sovellukset, kuten etähoito ja lääkejakele, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon integraation mallit ovat osin jo käytössä olevia keinoja vastata ikääntyneiden palvelujen tarpeeseen kustannusvaikuttavasti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Lisäksi on tarpeen tarkastella hoidon ja hoivan rahoituksen keinoja uudelleen, jotta palvelujen rahoitus jakautuisi oikeudenmukaisesti eri sukupolvien kesken. Tutkimme hankkeessa väestön ikääntymisen yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksiin sekä keinoja, joilla mahdollista kustannusten kasvupainetta voidaan hillitä sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Terveydenhuollon ja hoivapalveluiden kustannuksia on Suomessakin pyritty hillitsemään muun muassa organisoimalla palveluita uudelleen markkinaistamisen periaatteisiin tukeutuen ja etenkin hoivapalveluihin pääsyn kynnyistä korottamalla (Simonet 2010; Brennan ym. 2012; Zechner ym. 2022). Tällaisiin ratkaisuihin on päädytty varsinkin Pohjoismaissa, joissa julkinen vastuu hoivasta on ollut merkittävä. Sen sijaan maissa, joissa vanhushoiva on ollut pitkään perheiden vastuulla, on julkista vastuuta osin lisätty esimerkiksi vakuutusten (Saksa) tai uusien etuuksien tai palveluiden (Italia) avulla (Theobald 2012; Ranci & Pavolini 2015).

Suomessa hoivapalveluiden organisointia muutettiin 2000-luvun alussa siten, että kuntien vastuulle jäi palveluiden organisoiminen, mutta niiden tuottaminen voitiin antaa yrityksille ja järjestöille, jotka toimivat yritysten tapaan. Ajatuksena oli, että yritykset tuottavat palvelut tehokkaammin kuin julkiset toimijat, mutta tästä ei ole saatu yksiselitteisiä tuloksia (Meagher & Szebehely 2010). Vuonna 2023 hoivapalveluiden organisointi siirtyi hyvinvointialueiden vastuulle ja niiden tuottaminen jatkuu todennäköisesti samaan tapaan kuin aiemminkin, osin julkisena ja osin yksityisenä tuotantona.

Markkinaistamisen lisäksi hoivapolitiikassa on tehty ainakin kaksi muutosta: hoivapalveluiden piiriin pääsyä on vaikeutettu ja asiakkaiden maksamia osuuksia vanhushoivapalveluiden kustannuksista on laskettu vähemmän kuin esimerkiksi lasten päivähoidossa. Vuonna 2015 asiakasmaksut kattoivat päivähoidon kustannuksista 15 ja vuonna 2020 vain 8 prosenttia. Vanhushoivapalveluiden kustannuksista (asumispalvelut ja kotihoito) asiakasmaksut kattoivat vuonna 2015 jopa 22 ja vuonna 2020 vielä 20 prosenttia (THL 2022). Jo 1990-luvun alusta lähtien on kotiin annettavien ja asumisen sisältävien hoivapalveluiden peittävyys heikentynyt (Kröger 2019). Ainoastaan omaishoidon tuen saatavuus on lisääntynyt, ja omaishoito ja sen lisääminen onkin ollut politiikan agendalla viimeiset kolme vuosikymmentä (Vabø ym. 2022).

Asiakasmaksut eivät kuitenkaan ole ainoa keino ylläpitää tai lisätä kansalaisten omaa vastuuta hoivan kustannuksista, vaan esimerkiksi kotitalousvähennyksin kannustetaan ostamaan palveluita suoraan markkinoilta tukeutumatta julkisiin palveluihin. Viime vuosina on raportoitu sitä, että hoivapalveluita ei saada riittävästi (esim. Kröger 2022) ja että etenkin yksin asuvat ikääntyneet naiset ovat köyhyysriskissä ja asiakasmaksut sekä lääkekulut voivat viedä kohtuuttoman suuren osan tuloista (Vaalavuo 2018; Forma & Kuivalainen 2020). Julkisesti tuotetut palvelut ovat kuitenkin myös yksi tulojen uudelleenjaon mekanismi, joka tulee ottaa huomioon, kun tarkastellaan muutoksia tuloeroissa ja julkisesti tuotetussa hyvinvoinnissa eri aikoina (Vaalavuo 2020). Tutkimme hankkeessa, millaisia kustannuksia hoivasta aiheutuu hoivan tarvitsijoille ja heidän läheisilleen, miten näitä kuluja katetaan ja millaisiin yhteiskunnallisiin sukupuoli- ja sukupolvisopimuksiin nämä käytännöt pohjaavat.

SustAgeable-hanke yhdistää sosiaalista ja taloudellista näkökulmaa

SustAgeable-hankkeessa pyrimme tarkastelemaan niin taloudellisen kuin sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksia. Samalla empiirinen tutkimuksemme koskettaa hyvinvointivaltion eri osa-alueita monipuolisesti. Tarkastelemme analyyttisesti ja johdonmukaisesti sitä, mitä kestävä kehitys läntisissä hyvinvointivaltioissa tarkoittaa sekä miten taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen periaatteita voitaisiin noudattaa samanaikaisesti. Etenkin sosiaalisen kestävyuden käsitteen kehittäminen, operationalisointi ja mittaaminen vaatii huomattavasti lisää tieteellistä tutkimusta, vaikka käsite on jo löytänyt tiensä julkisiin keskusteluihin ja politiikkadokumentteihin. Toistaiseksi sen sisältö on jäänyt pääosin hämäräksi, ja siksi sen hyödynnettävyys politiikkaprosesseissa on heikkoa.

Konsortiomme etsii taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden välisiä synergioita ja ristiriitoja ikääntyvän väestön kontekstissa. Ajan ja paikan ulottuvuudet on sisällytetty analyysiimme, sillä ne vaikuttavat haasteiden, ratkaisujen soveltuvuuden ja prioriteettien arviointiin. Se, mikä toimii Helsingissä, ei välttämättä toimi Keski-Pohjanmaalla. Se, mikä on 2020-luvun eri ikäisten kannalta nyt toimivaa ja taloudellista, voi osoittautua myöhemmin epätaloudelliseksi ja epätarkoituksenmukaiseksi sekä kurittaa tulevia sukupolvia kestävämmällä tavalla.

Yhteydenotto:

Minna Zechner, YTT, sosiaali- ja terveyspalveluiden apulaisprofessori
Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta
minna.zechner@helsinki.fi

Kirjallisuus

- Andersen, T. Eläkkeiden riittävyys ja kestävyys: arvio Suomen eläkejärjestelmästä. Helsinki: Eläketurvakeskus, 2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-335-6>
- Bazzana, D. Ageing population and pension system sustainability: reforms and redistributive implications *Econ Polit* 2020;37:971–92. <https://doi.org/10.1007/s40888-020-00183-8>
- Bijak J, Kupiszewska D, Kupiszewski M, Saczuk K. Population ageing, population decline and replacement migration in Europe. In: Kupiszewski M, ed. *International migration and the future of populations and labour in Europe*. The Springer Series on Demographic Methods and Population Analysis, vol 32. Dordrecht: Springer, 2013:243–65. https://doi.org/10.1007/978-90-481-8948-9_14
- Birnbaum S, Ferrarini T, Nelson K, Palme J. *The generational welfare contract: justice, institutions and outcomes*. Cheltenham: Edward Elgar, 2017.
- Bonoli B, Natali D, ed. *The politics of the new welfare state*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Brennan D, Cass B, Himmelweit S, Szebehely M. The marketisation of care: rationales and consequences in Nordic and liberal care regimes. *J Eur Soc Policy* 2012; 22(4):377–91. <https://doi.org/10.1177/0958928712449772>
- Craveiro D, Tiago de Oliveira I, Sousa Gomes M, Malheiros J, Guardado Moreira MJ, Peixoto J. Back to replacement migration: a new European perspective applying the prospective-age concept. *Demographic Res* 2019;40:1323–44. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2019.40.45>
- Culys J, Figueras J, Normand C. *Will population ageing spell the end of the welfare state? A review of evidence and policy options*. Economics of Healthy and Active Ageing series. Geneva: World Health Organization. Regional Office for Europe, 2019. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31820887/>
- European Commission. 2021 pension adequacy report: current and future income adequacy in old age in the EU. Volume 1. Brussels: European Union, 2021a. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/013455>
- European Commission. *The 2021 ageing report: economic and budgetary projections for the EU member states (2019–2070)*. Institutional Paper 148. Brussels: European Union, 2021b. <https://doi.org/10.2765/84455>
- Forma L, Kuivalainen S. Tulot, menot ja sote-palveluiden asiakasmaksut: millainen on ikääntyneen toimeentulo? *Gerontologia* 2020;34(4):333–8. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99618/57520>
- Gough, I. Climate change and sustainable welfare: the centrality of human needs. *Camb J Econ* 2015;39(5):1191–214. <https://doi.org/10.1093/cje/bev039>
- Gruber J, Kanninen O, Nivalainen S, Ravaska T, Uusitalo R. The effect of relabeling and incentives on retirement: evidence from the Finnish pension reform in 2005. *Työpapereita, Working papers* 328. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, 2019. <https://www.julkari.fi/handle/10024/138243>
- Gruber J, Kanninen O, Ravaska T. Relabeling, retirement and regret. *J Public Econ* 2022;211:e104677. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104677>
- Göpel M. *The great mindshift: how a new economic paradigm and sustainability transformations go hand in hand*. Cham: Springer, 2016.
- Howdon D, Rice N. Health care expenditures, age, proximity to death and morbidity: implications for an ageing population. *J Health Econ* 2018;57:60–74. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2017.11.001>
- Ikerd J. *The essentials of economic sustainability*. Sterling: Stylus Publishing, 2012.
- Juopperi J. Maahanmuuttajat suuntaavat kaupunkihin – Euroopasta tulleita asettunut maaseudullekin. *Tieto & Trendit* 7.2.2019, Helsinki: Tilastokeskus, 2019. Internet: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/maahanmuuttajat-suuntaavat-kaupunkeihin-euroopasta-tulleita-asettunut-maaseudullekin/> (viitattu 23.8.2022).
- Järnefelt N, Riekhoff AJ, Laaksonen M, Liukko J. Työntantajien näkemyksiä eläkeiästä ja työurien pidentämisestä: työntajatutkimusten tuloksia vuosilta 2004, 2011 ja 2021. *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia* 01/2022. Helsinki: ETK, 2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-344-8>
- Kestilä L, Martelin T. Suomen väestörakenne ja sen kehitys. Teoksessa: Kestilä, L Karvonen S, toim. *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: THL, 2018:26–45.

- Knape N, Virtanen, A. Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2015. Tilastoraportti 7/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703235602>
- Kouvonen A, Kempainen L, Ketonen EL, Kempainen T, Olakivi A, Wrede S. Digital information technology use, self-rated health, and depression: population-based analysis of a survey study on older migrants. *J Med Internet Res* 2021;23(6):e20988. <http://dx.doi.org/10.2196/20988>
- Kröger T. Looking for the easy way out: demographic panic and the twists and turns of long-term care policy in Finland. In: Jing T, Kuhnle S, Pan Y, Chen S, eds. *Aging welfare and social policy: China and the Nordic Countries in comparative perspective*. Cham: Springer, 2019:91–104.
- Kröger T. Care poverty: when older people's needs remain unmet. Cham: Palgrave Macmillan, 2022. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-97243-1>
- Kytö H, Kral-Leszczynska M. Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät – tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. Tutkimusjulkaisu 76. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissätiö, 2013. Internet: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/01/Kyt%C3%B6_Kral-Leszczynska.pdf (viitattu 23.8.2022).
- Meagher G, Szebehely M. Private financing of elder care in Sweden: arguments for and against. Stockholm: Institute for Futures Studies, 2010. Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Asu%3Adiva-71202> (viitattu 23.8.2022).
- Northrop RB, Connor AN. *Ecological sustainability: understanding complex issues*. Boca Raton: Taylor & Francis Group, 2013.
- OECD. *Health at a glance 2019: OECD indicators demographic trends*. Paris: OECD, 2019. <https://doi.org/10.1787/4dd50c09-en>
- Ranci C, Pavolini E. Not all that glitters is gold: long-term care reforms in the last two decades in Europe. *J Eur Soc Policy* 2015;25(3):270–85. <https://doi.org/10.1177/0958928715588704>
- Rauhiainen S, Ravonen L. Maahanmuuttajien Kelan etuuskien käyttö vuonna 2018. Työpapereita 157/2020. Helsinki: Kela, 2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020120198868>
- Raworth, K. *Doughnut economics: seven ways to think like a 21st century economist*. Vermont: Chelsea Green Publishing, 2017.
- Ritzen J, Easterly W, Woolcock M. On “good” politicians and “bad” policies: social cohesion, institutions and growth. Policy Research WP, no. 2448. Washington DC: The World Bank, 2000. <http://hdl.handle.net/10986/19790>
- Simonet D. Healthcare reforms and cost reduction strategies in Europe: the cases of Germany, UK, Switzerland, Italy and France. *Int J Health Care Qual Assur* 2010;23(5):470–88. <https://doi.org/10.1108/09526861011050510>
- Stiglitz JE, Sen A, Fitoussi, JP. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. 2009. Internet: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf> (viitattu 23.8.2022).
- TEM. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- THL. Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2020. Helsinki: THL, 2022. Internet: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaali-ja-terveydenhuollon-resurssit/sosiaaliturvan-menot-ja-rahoitus> (viitattu 25.8.2022).
- Theobald H. Combining welfare mix and New Public Management: the case of long-term care insurance in Germany. *Int J Soc Welf* 2012;21:S61–74. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00865.x>
- Vaalavuo M. Sosiaali- ja terveystalouden merkitys eläkeläisten toimeentulolle. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2/2018. Helsinki: Eläketurvakeskus, 2018. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-284-7>
- Vaalavuo, M. Use of public health and social care services among the elderly in Finland: an under-examined mechanism of redistribution *J Eur Soc Policy* 2020;30(2):176–89. <https://doi.org/10.1177/0958928719879283>
- Vabø M, Zechner M, Stranz A, Graff L, Sigurdardóttir SH. Is Nordic eldercare facing a (new) collaborative turn? *Soc Policy Adm* 2022. <https://doi.org/10.1111/spol.12805>
- Virtanen P. Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2021: sosiaaliturvan menot kasvoivat, mutta sosiaaliturvan menojen bruttokansantuotesuhde säilyi entisellään. Tilastoraportti 14/2021. Helsinki: THL, 2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021052130984>

- Werblow A, Felder S, Zweifel P. Population ageing and health care expenditures: a school of 'red herrings'? *Health Econ* 2007;16(1):1109–26. <https://doi.org/10.1002/hec.1213>
- Xunjie C, Yang Y, Schwebel DC, Liu L, Li L, Cheng P, Ning P, Hu G. Population ageing and mortality during 1990–2017: a global decomposition analysis. *PLoS Med* 2020;17(6):e1003138. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003138>
- Zechner M, Näre L, Karsio O, Olakivi A, Sointu L, Hoppania HK, Vaittinen T. *The politics of ailment: a new approach to care*. Bristol: Policy Press, 2022.
- Zweifel P, Felder S, Meiers M. Ageing of population and health care expenditures: a red herring? *Health Econ* 1999;8(6):485–96. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1050\(199909\)8:6%3C485::AID-HEC461%3E3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1050(199909)8:6%3C485::AID-HEC461%3E3.0.CO;2-4)